

Als handelsstad aan de monding van de Elbe heeft Hamburg een zeer rijke postgeschiedenis. De stad ligt op een strategische plaats en is een knooppunt voor postroutes. Behalve haar eigen postdienst moest zij vreemde mogendheden toestaan een kantoor binnen haar muren te openen. Dit artikel poogt een inzicht te geven in wat er zich zoal afspeelde. Ieder hoofdstuk begint met een van de vele stempels die door het desbetreffende kantoor gebruikt zijn.

Hamburg, postaal gekkenhuis

1. Stadpost

Hamburg was van oudsher een vissersplaats. In 811 sticht Karei de Grote de burcht Hammaburg. Als de stad groeit nemen vele kooplieden in de stad hun eigen boden in dienst om de post te verzorgen. Ook de stadsraad heeft haar boden. In de archieven van 1258 wordt hiervan gewag gemaakt. Naarmate de stad groeit, wordt het doelmatiger een algemene postdienst in te stellen. Omstreeks 1570 wordt Heinrich von Cölln de eerste postmeester. Deze man zorgt voor het aannemen van brieven voor de gezamenlijke boden, die zich verenigd hebben in het "Stadt Postamt". Hij zorgt ook voor de bestelling van de brieven bij de kooplieden. Na 1590 gaat het echter weer als vroeger. Op de beurs worden de brieven aangenomen en de boden bezorgen de meegebrachte brieven zelf. Er zijn echter veel klachten en in 1641 komt er een postkantoor met een echte postmeester. De postdienst heeft een aantal belangrijke postroutes in handen. In westelijke richting de routes naar Antwerpen en Amsterdam. De post vanuit Engeland komt vanaf 1659 via Amsterdam naar de stad. In oostelijke richting gaat het naar Lübeck, Danzig en Stettin. De laatste twee plaatsen liggen op de hoofdader richting Rusland. In noordelijke richting gaat het naar Kopenhagen. Nadat de Deense Post haar eigen dienst heeft opgericht, wordt de concurrentie te groot en wordt de route in 1660 opgeheven. De routes in zuidelijke richting gaan o.a. naar Keulen, Frankfurt en Leipzig. In Leipzig sluit de route aan op de routes naar Breslau, Praag en Wenen. De routes in zuidelijke richting worden echter overgenomen door andere postdiensten zoals we in de volgende hoofdstukken kunnen lezen. Behalve de Stadpost komen er later o.a. ook nog diensten voor pakketpost en een voetpostdienst voor de omgeving van de stad. In 1832 worden deze postdiensten verenigd in de Hamburger Staatspost. Deze gaat in 1868 tenslotte op in de Nord Deutsche Postbezirk.

2 Thurn und Taxische Post

De eerste vreemde postdienst die voor de poorten van de stad verschijnt is die van Thurn und Taxis. Deze postdienst heeft in 1595 het "Generaloberpostmeister"-schap verkregen. Hierdoor is het een Duitse Rijkspost geworden en gemachtigd in het gehele rijk kantoren te vestigen. In 1609 komt het eerste verzoek in Hamburg binnen, maar de magistraten van de stad wenden zich in allerlei bochten om Thurn und Taxis buiten de deur te houden. Dat lukt tot 1615, als voor Thurn und Taxis de maat vol is. De stad weet door allerlei verordeningen nog te verhinderen dat er een echt kantoor komt, maar in 1618 worden alle obstakels door Thurn und Taxis terzijde geschoven en zij opent haar kantoor. De postdienst van Thurn und Taxis neemt al snel de routes naar Keulen en Leipzig over. Het lukt hen echter niet de felbegeerde routes naar Amsterdam en Danzig in handen te krijgen. Het kantoor blijft bestaan tot het einde van de Taxische Post in 1867.

Brief uit 1851 van het Thurn und Taxis kantoor in Hamburg naar Glons in België.

3 Koninklijke Deense Post

De tweede postdienst die aan de poorten van Hamburg verschijnt, is de Koninklijke Deense Post. Zij ziet dat de route Kopenhagen-Hamburg floreert en wil een graantje meepikken. Het is niet mogelijk om de Denen te weigeren omdat de route naar Lübeck over Deens grondgebied gaat. Weigeren betekent deze lucratieve route opgeven, dus komt er een Deens kantoor in 1624. De Deense concurrentie is zo moordend op de route naar Kopenhagen, dat de Hamburgse Stadpost haar dienst in 1660

staakt. Als Denemarken de oorlog van Pruisen in 1864 verliest, wordt het kantoor gesloten.

4 Zweden

Nog voor er sprake is van een Zweedse Post, is er al een verbinding tussen Zweden en Hamburg. Gedurende de 30 jarige oorlog is er een ruiters verbinding van Zweden en haar troepen in Duitsland die via Hamburg loopt vanaf 1634. Na de oorlog blijft de verbinding naar Hamburg bestaan en de Zweden openen in 1683 een eigen kantoor. Het kantoor wordt pas gesloten op 24-2-1869 en is het laatste vreemde kantoor in de stad.

5 Sleeswijk-Holstein

Als onafhankelijk gebied wil ook Sleeswijk-Holstein zijn eigen kantoor in Hamburg. Dat gebeurt ook in 1692. Als in 1777 Sleeswijk-Holstein bij Denemarken gevoegd wordt, verdwijnt automatisch het kantoor. In 1848 komt Sleeswijk-Holstein in opstand tegen Denemarken en na de wapenstilstand wil men weer een eigen kantoor. Daartoe wordt in het Deense kantoor een deel ingericht voor Sleeswijk-Holstein. Dat daar broederlijk wordt samengewerkt, kunnen we natuurlijk wel vergeten. De

oorlog woedt voort en niet alleen op het slagveld. De Denen zijn aan de winnende hand en in 1851 halen ze alvast alle wapenschilden van Sleeswijk-Holstein van het gebouw, postwagens en dergelijke om ze te vervangen door

Koninklijke Deense. Als in 1852 de oorlog door de Denen gewonnen is, wordt de afdeling van Sleeswijk-Holstein gesloten en worden de 2 beambten ontslagen.

6 Brandenburg-Pruisen

De keurvorst van Brandenburg had een postdienst opgezet van Berlijn naar Königsberg in Rusland. Deze route wordt later verlengd naar Kleef. Vanuit Berlijn wordt in 1654 een dienst geopend naar Hamburg om op deze route aansluiting te krijgen. Daartoe krijgt de Stadpostmeester Dietrich Gerbrand tevens een aanstelling van Brandenburg. In 1681 probeert Brandenburg een eigen postmeester in de stad te krijgen, maar zoals wel vaker wordt men het over het financiële gedeelte niet eens. Brandenburg blijft echter proberen haar zin te krijgen. Als in 1704 Wentzhardt postmeester wordt, verklaart Brandenburg dat hij de postmeester van Brandenburg is en dat het huis dus het posthuis van Brandenburg wordt. Tegen het sterke Brandenburg kan de stadsraad slechts protesteren, maar niets ondernemen. Brandenburg wordt met andere gebieden samengevoegd tot Pruisen en in 1732 hangt het Pruisische wapen aan het posthuis. Na de onderbreking in de Franse tijd gaan de Pruisen voortvarend aan de slag. Aan het begin van de oorlog in 1866 tegen Oostenrijk wordt het kantoor van het vijandige Hannover in beslag genomen en niet meer teruggegeven. Na de inlijving van Sleeswijk-Holstein neemt men de diensten naar deze gebieden van de Stadpost over. Als de postdienst van Thurn und Taxis met zachte drang bij Pruisen wordt gevoegd, verdwijnt ook dit kantoor. Als op 1-1-1868 de Nord Deutsche Postbezirk haar taak gaat uitoefenen, wordt het Pruisische kantoor het hoofdkantoor van de stad.

7 Hannover-Braunschweig

Vanaf 1650 is er een postverbinding tussen Hannover en Hamburg. In Hamburg worden de zaken behartigd door de postdienst van Thurn und Taxis. In 1660 besluit de Hannoverse postmeester Hans Hinüber de zaken zelf te gaan regelen. Dit gebeurt vanuit de "Harburger Herberge", gunstig gelegen in de buurt van de haven. Harburg is een voorstadje van Hamburg. Een kantoor in Hamburg komt pas in 1739. Vanaf 1706 is er een postroute tussen Braunschweig en Hamburg. Omdat de weg voor Braunschweig en Hannover grotendeels dezelfde is,

besluiten beiden in 1738 om samen te werken. Nadat er in 1847 een spoorlijn tussen Hannover en Harburg komt, verliest het kantoor in Hamburg aan betekenis. In 1866 maakt Pruisen zich van het kantoor meester in de oorlog tegen Oostenrijk.

8 Mecklenburg

HAMBURG
3./1.

Vanaf 1674 heeft Mecklenburg een verbinding met Boitzenburg. Daar komt de Brandenburgse post van Hamburg naar Berlijn langs. Men wil echter een eigen dienst naar Hamburg. In 1683 wordt in de stad een kantoor geopend. De stad protesteert en zegt dat alleen post gericht aan de Hertog van Mecklenburg mag worden aangenomen. Dit protest kan de post van Mecklenburg aan zijn laars lappen omdat de Stad Post naar Stettin over haar grondgebied moet. In 1712 vindt Hamburg dat ze toch iets aan de concurrentie moet doen en protesteert opnieuw. In 1713 wordt het geschil op uitzonderlijke wijze opgelost omdat in Mecklenburg een pestepidemie uitbreekt. Het gebied wordt afgesloten en het kantoor gaat dicht. Hoewel de afsluiting al in 1714 wordt opgeheven, duurt het nog tot 1719 voor het kantoor weer open gaat. Het kantoor wordt pas gesloten als de Nord Deutsche Postbezirk in 1868 in werking treedt.

9 Frankrijk

P.128.P.
HAMBOURG

Als de Franse troepen van Napoleon Europa veroveren, heeft dat tot gevolg dat de stad Hamburg in 1806 onder Frans bestuur komt. Joachim Murat, de zwager van Napoleon, wordt hertog van Berg en tevens postmeester. Vanuit deze positie probeert hij om alle postdiensten in de stad in handen te krijgen. Hij onderhandelt met de stadsraad die onder druk moet toestemmen haar Stadpost vanaf 1-1-1808 aan Frankrijk af te staan. Er wordt nog wel een schadeloosstelling geregeld. Als Murat in 1808 koning van Napels wordt, neemt Napoleon zelf het heft in handen. In januari 1811 worden alle postdiensten in Hamburg opgeheven en komen in handen van de Fransen. Lang heeft deze situatie echter niet geduurd. In 1814 verlaten de Franse troepen de stad. Het eigenbelang wint het van het idee van een enkel kantoor, dat economisch veel gunstiger is.

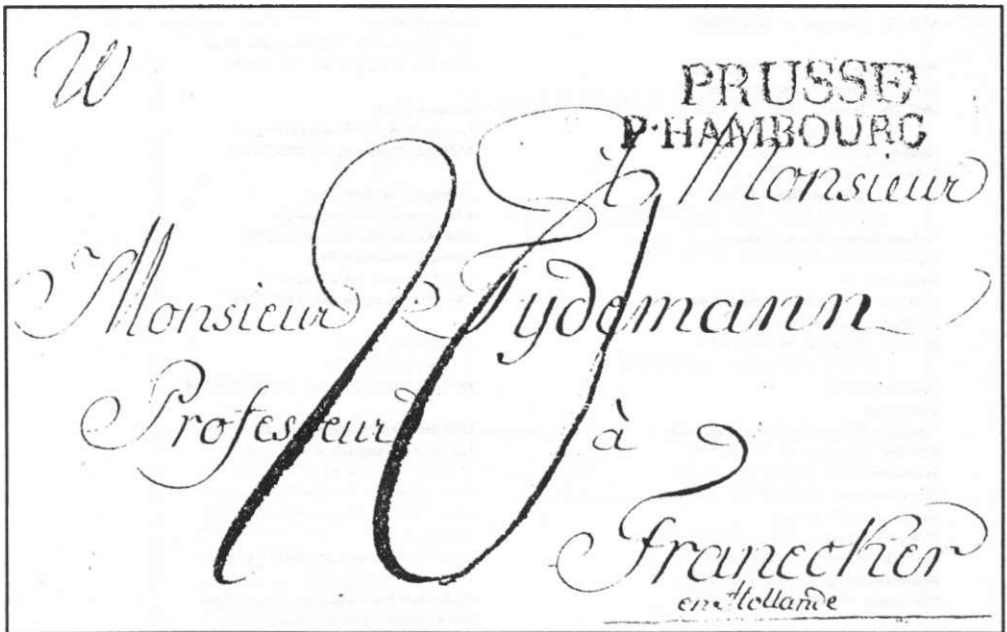
10 De uiteindelijke samenvoeging

Na de aftocht van de Fransen breekt toch wel het besef door dat het zo niet langer kan gaan. De stad verenigt in 1832 alle eigen postdiensten in een Hamburger Staatspost. De stichting van de Duits-Oostenrijkse Postvereniging in 1850 zorgt in Duitsland voor wat meer eenheid, maar niet in de hanzesteden Bremen, Lübeck en Hamburg. Onderhandelingen zorgen ervoor dat 30 augustus 1867 een verdrag wordt getekend waarin wordt bepaald dat alle Duitse kantoren op een na worden opgeheven met ingang van 1-1-1868. Dat Pruisen voor die tijd een aantal kantoren heeft laten sneuvelen, heeft beslist een handje geholpen.

J. Mulder

Literatuur

- Caenegem R. van, De prefilatelistische postmerken van de stad Hamburg, 1992.
Kuhlman E., Aus Hamburgs älterer Postgeschichte, Sonderheft Archiv für Deutsche Postgeschichte, t.g.v. XIX UPU-congres, Hamburg, 1984.
Mulder J. en Bosman A., Thurn und Taxis Vier eeuwen postvervoer, 1991.

Brief uit 1811 uit de Franse periode naar de Universiteit in Franeker.